

je poklonil I. Š. svojo obilno numizmatično zbirko rimskih novcev s tremi zaboji knjig vred muzeju škofovih zavodov v Št. Vidu, škofijskemu cerkvenemu muzeju pa je dal zbirko starih mašnih plaščev, cerkvenega posodja in kipov iz adlešičke in podzemeljske župnije.

Za svoje obilno delo je prejemal I. Š. tudi zaslužena priznanja in časti. Že l. 1887 ga je imenovala Osrednja komisija za ohranjenje zgodovinskih spomenikov na Dunaju za svojega dopisnega člana; 23. XII. 1908 ga je izbrala občina Adlešiči za svojega častnega občana; 21. I. 1921 ga je imenovalo škofijstvo v priznanje »delovanja v dušnem pastirstvu in dela kot pisatelja na polju domače kulturne zgodovine« za duhovnega svetnika. Glasilo Etnografskega muzeja v Ljubljani »Etnolog« se ga je spomnilo s prigradnimi članki ali beležkami ob njegovi 70-, 75-, 80- in 85-letnici rojstva.

Slava in čast Ivanu Šašlju, najplodnejšemu slovenskemu folkloristu prve polovice XX. stoletja. Naj se mu do poznih rodov svetlikajo nad črnim grobom bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada!

Jože Rus

Valter Bohinec

V groznem taborišču Buchenwaldu, ki ima na vesti toliko naših najboljših ljudi, je 25. marca 1945 omahnil v objem smrti tudi dr. Jože Rus, knjižničar naše Univerzitetne knjižnice. Z njim smo izgubili znanstveno izredno delavnega človeka, ki je vzgledno ljubezen do domačih tal združeval z živim zanimanjem za vse njihove prirodne in kulturne pojave, saj se je udeleževal kot geograf, zgodovinar in etnograf.

Rojen 20. marca 1888 v Ribnici na Dolenjskem iz mnogočlanske družine, je obiskoval gimnazijo v Ljubljani, na Sušaku in v Novem mestu, kjer je maturiral leta 1910. Nato je poslušal na Dunaju predavanja iz geografije in zgodovine, napravil izpit za pouk telovadbe na srednjih šolah (1913), doktoriral pri prof. E. Brücknerju z disertacijo »Das Unterkrainer Karstgebiet« (1918), končno pa napravil še diplomsko izpita iz zemljepisa (1918 na Dunaju) in zgodovine (1924 v Ljubljani) kot glavnih predmetov. Njegova disertacija, ki žal ni izšla v tisku, je vendarle našla pohvalo ne le njegovih tedanjih učiteljev, temveč tudi še pozneje, ko jo je ocenil kot priznanja vredno delo J. Sölch (Geogr. Jahresber. aus Oesterr. XX 1940, str. 96—97). Med prvo svetovno vojno vidimo Rusa nekaj časa kot suplenta na gimnaziji v Kranju (od okt. 1914 do sept. 1916), po vojni pa kot nadomestnega učitelja na gimnaziji v Celju (od decembra 1918 do marca 1919). Zapustil je šolsko službo zaradi gmočnih razmer in se preselil v Beograd. Tu je pri državnem odboru sodeloval pri pripravi za volitve v ustavotvorno skupščino oziroma za volitve v narodno skupščino 1923, a tudi pri organizaciji ljudskega štetja 1921 za vso državo in za mesto Beograd posebej. Udeležen je bil tudi pri izdelovanju zakonskih

projektov za razdelitev države na oblasti. Naveličan nemirnega življenja je končno — ko si je bil že leta 1921. ustvaril domače ognjišče — zaprosil za mesto na tedanji Licejski, sedaj Univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Tu je vršil od 22. dec. 1924 dalje posle knjižničarja, dokler ga ni v noči od 12. na 13. januar 1944 odvedla policija in ga izročila okupatorju, ker je odkrito napovedoval zarjo svobode. Po skoraj enoletnem trpljenju v Dachau-u so ga odpeljali v Buchenwald, odkoder se ni vrnil več...

V znanosti se je Rus udeleževal predvsem kot zemljepisec in zgodovinar, vendar je bistro opazoval tudi življenje in delo našega naroda. O tem priča vrsta publikacij, med katerimi naj bodo tu omenjene za etnografa najvažnejše: 1. *Istorijske osnove etničnega i kulturnog stanja kod Slovenaca*. Njiva I, Ljubljana 1921, stran 293—305; razprava je istočasno izšla v Glasniku Geografskega društva v Beogradu V, 1921, str. 211—222; 2. *Suha roba, brihtna Ribnica in široki svet*. H geografiji naše lesne domače obrti. Ponatis iz »Jutra« 7. 9. 1930, Ljubljana 1930, str. 1—16; 3. O tipu našega mesta na pomolu. Študija h krajevni legi večine naših malih mest. LZ L, str. 685—691, 739—747; 4. Uvodno poglavje v knjigi Iv. Vrhovnika »Trnovska župnija v Ljubljani« z naslovom: *Prostori župnije, njih priroda in človek*. Lj. 1933, str. 9—32; 5. *Slovanstvo in Vislanski Hrvatje* 6. do 10. stoletja. Etnolog V/VI, 1933, str. 31—45; 6. *Ribnica in Suha Krajina*. Proteus I, 1933/34, str. 139—145; 7. *Postajne dežele dinarskih Slovanov na potovanju v 6. stoletju*. Zbornik IV. kongresa slovenskih geografov in etnografov v Sofiji 1936, str. 344—347; 8. *Dolenjci v luči statistike*. Zbornik »Dolenjska«, Lj. 1938, str. 140—141; 9. *Dolenjsko vinstvo pred 100 leti*. Prav tam, str. 172—173; 10. *Vaške table in vaška imena*. Samouprava VI, Lj. 1938, str. 48—54 in ponatis v izredni publikaciji Geografskega društva v Ljubljani 1938, str. 1—6; 11. *Jedro kočevskega vprašanja*. Ponatis iz »Kočevskega zbornika«, Lj. 1939, str. 3—45 (v »Kočevskem zborniku« str. 131—174); 12. *Od ceha do združenja*. Spomeniki zgodovine ljubljanskega krojaštva. Posebni odtisek iz »Zbornika slovenskega obrta 1918—1938«. Str. 1—24; 13. *Lesna domača obrt*. Predavanje na gozdarski anketi 1941, razmnožen strojepis. Z malenkostnimi popravki je to predavanje izšlo v tisku pod naslovom: *Suha roba ali ribniški mali človek*. Razširjen ponatis iz »Zbornika slovenskega obrta 1918 do 1938«. Lj. 1941. Str. 1—19.

Vse te spise preveva neka posebna svežina, ki izvira deloma iz avtorjevega živahnega temperamenta, deloma pa iz njegovega pregnantnega izrazoslovja, črpajočega iz živega narodnega jezika. Ohranil nam je vrsto starih domačih izrazov in nazivov ter jih vpeljal v znanstveno terminologijo. Časih je seveda ustvarjal izraze tudi sam; nekatere bomo gotovo obdržali, medtem ko so drugi manj posrečeni. Vsebinsko so za etnografa najznamenitejše tiste razprave, ki obravnavajo dolenjske domače obrti. Iz njih govori resnični poznavalec ne le obrti kot takih, temveč tudi njih-

vega zgodovinskega razvoja in njihovih današnjih socialnih in gospodarskih pogojev. Kako lepo nam opisuje n. pr. v »Jedru kočevskega vprašanja«, svojem pač najboljšem delu, kako je prvotna kočevska krošnja, ki je obsegala po privilegiju krošnjarjenja iz l. 1492 predvsem živino, platno in suho robo, izgubljala svoje pogoje, tako da so Kočevjarji začeli kupčevati z južnim sadjem, za kar so dobili l. 1785 tudi uradno dovoljenje. Tako je »kočevski krošnjar prešel od domačega blaga na kupivno, lotil se je neproduktivnega trgovanja. S tem je pa izpodrezal življenjske možnosti velikemu številu domačih sinov in hčera: Po kočevskih hišah so nastale nevzdržne gospodarske razmere ter se je iz obdobjnega, sezonskega zapuščanja domovine rodilo trajno izseljevanje...« (Jedro koč. vpr., pos. odtis, str. 11.) Plamteči poziv, s katerim se je zavzel v svojem predavanju o ribniški lesni obrti za svoje rojake suhorobarje, ki jim je treba pomagati iz gospodarskih težav, je značilen za Rusov socialni čut.

Mnogo krajših in daljših sestavkov tudi etnografske vsebine, posvečenih predvsem dnevnim vprašanjem in zato časih dokaj borbenega značaja, je Rus objavil v dnevnem časopisu. Nekaj člankov in razprav je ostalo tudi v rokopisu; tako omenja n. pr. sam v »Jedru kočevskega vprašanja« razpravo: Baker in Reka v dolenski preteklosti (K zgodovini starih poti naše trgovine). Škoda bi bilo, če bi te stvari, ki tiči v njih mnogo podrobnega dela, ostale neobjavljene. V teku let si je bil namreč Rus nabral mnogo bibliografskega gradiva, iz katerega je poleg lastnih opazovanj črpal snov za svoje razprave. Ni pa svojih izsledkov hranil samo zase, temveč je z njimi vselej rad postregel tudi drugim. Tako je n. pr. za strokovni katalog Univerzitetne knjižnice izpisal poleg drugega tudi vse važnejše domovinoznanske sestavke iz »Laibacher Zeitung« 1854—1912 (prim. M. Pivec-Stelè: Stanje slovenske historične bibliografije, ČZN XXXIV, 1940, str. 210). Žal je to delo ob letalski nesreči v Univerzitetni knjižnici 1944 zgorelo.

Omenim naj še, da je Rus pripravljal za »Atlas Slovenije« zemljevide naših domačih obrti. Sestavil je bil že vprašalno polo za predmetno anketo, ko je vojna prekinila nadaljevanje tega dela.

Bodi možu, ki je tako marljivo pripomagal k boljšemu poznavanju slovenskega ozemlja in njegovega človeka, ohranjen časten spomin!

Avgust Pavel

Vilko Novak

Sredi dela, pred kratkim še poln zdravja in prešinjen od upanja, da bo v osvobojeni domovini mesto tudi zanj, da ji bo končno mogel sproščeno posvetiti vse svoje še vedno sveže moči in nemajhne sposobnosti — tako nas je nepričakovano zapustil slovenski jezikoslovec in etnograf dr. Avgust Pavel. Bil je prvi predstavnik Prekmurja v znanosti, toda člen tistega prekmurskega rodu, ki ga je zgodovinska usoda njegove domače